

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ **ERSA**

ΜΕΛΟΣ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ (RSAI, ERSA)

“Οικονομική Κρίση και Πολιτικές Ανάπτυξης και Συνοχής”

10ο Τακτικό Επιστημονικό Συνέδριο ,
Θεσσαλονίκη, 1 – 2 Ιουνίου 2012

Συνδιοργάνωση

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης:

Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

ΧΩΡΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΩΝ:

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΜΟΥΣΕΙΩΝ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ

Στέλλα Κωστοπούλου. Επίκουρη Καθηγήτρια, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, kostos@econ.auth.gr

Δημήτρης Μπάλλας, Senior Lecturer, University of Sheffield, Geography Department, d.ballas@sheffield.ac.uk

Δημήτρης Κουρκουρίδης, Υποψήφιος Διδάκτορας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, kourkou@econ.uth.gr

1. Εισαγωγή

Η περιφερειακή δημιουργική ικανότητα αφορά στη δυνατότητα κάθε περιφέρειας να δημιουργεί γνώση και ως εκ τούτου να παράγει και να διαχέει καινοτομία, διασφαλίζοντας συγχρόνως τη βιωσιμότητα και την αειφορία αυτής της διαδικασίας. (Gülümser et al., 2010). Οι πολιτιστικές βιομηχανίες όπως, μουσεία, αίθουσες τέχνης, θέατρα, φεστιβάλ, θεωρούνται καθοριστικοί παράγοντες για τη βελτίωση της περιφερειακής δημιουργικής ικανότητας, τόσο σε επίπεδο ακαδημαϊκής έρευνας, όσο και σε επίπεδο αναπτυξιακών πολιτικών.

Η πρόσφατη οικονομική κρίση και η σημασία του πολιτισμού και του τουρισμού για τις εθνικές και περιφερειακές οικονομίες, επιβάλλουν μια πιο αποτελεσματική διαχείριση των πολιτιστικών και τουριστικών πόρων. Στην επίτευξη αυτού του στόχου μπορεί να συμβάλει αποφασιστικά ο Στρατηγικός Περιφερειακός Σχεδιασμός των τοπικών δημιουργικών πολιτιστικών βιομηχανιών. Απαραίτητη προϋπόθεση είναι η καταγραφή των πολιτιστικών δημιουργικών βιομηχανιών σε περιφερειακό επίπεδο τόσο σε υποδομές πολιτισμού όπως, μουσεία, αίθουσες τέχνης, αίθουσες συναυλιών, θέατρα, όσο και σε πολιτιστικές εκδηλώσεις όπως τοπικά φεστιβάλ, συναυλίες, παραδοσιακά δρώμενα. Στην Ελλάδα δεν υπάρχουν σημαντικές ειδικές καταγραφές και μελέτες σε επίπεδο ανάλυσης επί της συμπεριφοράς των στοιχείων που επηρεάζουν την οικονομία του πολιτισμού και της πολιτιστικής διαχείρισης.

Στην παρούσα εργασία εξετάζεται η χωρική οργάνωση των μουσείων και η συμβολή τους στη διαμόρφωση της Περιφερειακής Δημιουργικής Ικανότητας. Τα μουσεία είναι άμεσα συνδεδεμένα με την τοπική πολιτιστική και τουριστική ανάπτυξη, αναπτύσσοντας εκπαιδευτικές λειτουργίες και προσελκύοντας επισκέπτες. Συμβάλουν έτσι στην τοπική οικονομική ανάπτυξη λειτουργώντας ως πόλοι έλξης των τουριστών οι οποίοι δημιουργούν εισόδημα στην τοπική οικονομία. Στόχος της εργασίας είναι η διερεύνηση των υποδειγμάτων χωρικής συγκέντρωσης των διαφόρων κατηγοριών των μουσείων στις περιφέρειες της Βόρειας Ελλάδας και η ανάδειξη του ρόλου τους στη διαμόρφωση της δημιουργικής ικανότητας και της τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής. Η συστηματική καταγραφή και η χαρτογραφική απεικόνιση με τη χρήση των Γεωγραφικών Πληροφοριακών Συστημάτων (GIS) των μουσείων ως βασικών πολιτιστικών και τουριστικών πόρων, συμβάλει στην αποτύπωση της πραγματικής εικόνας των πολιτιστικών υποδομών στην περιοχή μελέτης, βασική προϋπόθεση και εργαλείο για την ανάλυση της περιφερειακής δημιουργικής ικανότητας της περιοχής.

2. Περιφερειακή Δημιουργική Ικανότητα

Οι μελέτες σχετικά με τη δημιουργική ικανότητα έχουν μακρά ιστορία στο πεδίο της ψυχολογίας, επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον σε άτομα, ομάδες και οργανισμούς, ιδιαίτερα στις επιχειρήσεις. Όπως επισημαίνουν οι Lazzeretti et al. (2008) παρά την έμφαση που δόθηκε στους θεωρητικούς ορισμούς, η δημιουργικότητα εξακολουθεί να αποτελεί μία ασαφή έννοια, η οποία είναι δύσκολο να μετρηθεί και να προσδιορισθεί. Η επικέντρωση στη σχέση της δημιουργικότητας με τον χώρο οδήγησε στη διατύπωση της έννοιας της περιφερειακής δημιουργικής ικανότητας.

Η έννοια της Περιφερειακής Δημιουργικής Ικανότητας αποτέλεσε το αντικείμενο σχετικά πρόσφατων ερευνών οι οποίες όμως ασχολήθηκαν κυρίως με αστικές και ανεπτυγμένες περιοχές, παραβλέποντας τη δημιουργικότητα σε αγροτικές περιοχές (Gülümser et al., 2010). Οι λόγοι επικέντρωσης των μελετών στις αστικές περιοχές είναι πολλοί, με κυρίαρχο ίσως το γεγονός ότι η έννοια της δημιουργικότητας εισήχθη στη χωρική ανάλυση από τον Florida (2002) με πεδίο αναφοράς πόλεις και αστικές περιοχές, αλλά και λόγω του προβλήματος της έλλειψης αξιόπιστων και συγκρίσιμων δεδομένων για τις περιφερειακές - αγροτικές περιοχές.

Κατά τη διάρκεια της τελευταία δεκαετίας, το πεδίο των μεταβλητών που παραδοσιακά θεωρούνται καθοριστικοί παράγοντες της περιφερειακής ικανότητας για δημιουργία καινοτομίας έχει διευρυνθεί και συμπεριλαμβάνει, εκτός της εκπαίδευσης και της τεχνολογίας και τους τομείς του πολιτισμού και της αναψυχής. Ειδικότερα, οι υποδομές πολιτισμού, όπως μουσεία, αίθουσες τέχνης, αίθουσες συναυλιών, θέατρα, κινηματογράφοι, καταγράφονται ως χώροι στους οποίους μπορεί να ανθίσει η δημιουργικότητα (Hooper et al., 2006) δεδομένου ότι εκεί ενθαρρύνονται οι άνθρωποι να σκέφτονται διαφορετικά, να εκφράζουν και να διαχέουν νέες ιδέες και να δημιουργούν νέα καινοτόμα προϊόντα (Travers and Glaister, 2004). Είναι χώροι ελκυστικοί για ενδιαφέρουσες συζητήσεις, για ανάπτυξη επιχειρημάτων και ιδεών και για κοινωνική δικτύωση πέρα από τον στενό κύκλο επικοινωνίας του κάθε ατόμου. Όπως υπογραμμίζει η Currid (2007) η δημιουργικότητα δεν θα μπορούσε να υπάρχει με επιτυχία και αποτελεσματικότητα χωρίς τον κοινωνικό περίγυρο, ο οποίος αποτελεί τον αποφασιστικό μηχανισμό μέσω του οποίου τα πολιτιστικά προϊόντα δημιουργούνται, εκτιμώνται και στέλνονται στην αγορά. Οι εμπειρικές έρευνες δείχνουν ότι η συμμετοχή των πολιτών σε πολιτιστικές δραστηριότητες συμβάλει σημαντικά στην παραγωγή νέων ιδεών και καινοτόμων τρόπων έκφρασης (Travers και Glaister, 2004). Το πολιτιστικό περιβάλλον όπως, τα μουσεία, οι αίθουσες συναυλιών, οι γκαλερί, τα βιβλιοπωλεία, οι κινηματογράφοι, είναι πρωταρχικής σημασίας για την ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας και ως εκ τούτου θεωρούνται σημαντικοί παράγοντες για την επίτευξη της περιφερειακής ανάπτυξης.

3. Ο ρόλος των μουσείων στη διαμόρφωση της Περιφερειακής Δημιουργικής Ικανότητας

Σύμφωνα με τη διακήρυξη του Διεθνούς Συμβουλίου των Μουσείων (International Council of Museums), η οποία υιοθετήθηκε από την 21η Γενική Διάσκεψη του στη Βιέννη το 2007, το μουσείο ορίζεται ως ένα μη-κερδοσκοπικό μόνιμο ίδρυμα, ανοικτό στο κοινό, στην υπηρεσία της κοινωνίας και την ανάπτυξή της, το οποίο αποκτά, συντηρεί, ερευνά, κοινοποιεί και εκθέτει την υλική και άυλη πολιτιστική κληρονομιά της ανθρωπότητας και του περιβάλλοντός της με σκοπό την εκπαίδευση, την έρευνα και την ψυχαγωγία (ICOM, 2007).

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών και υπό την επίδραση των ραγδαίων οικονομικών, τεχνολογικών, κοινωνικών και πολιτιστικών αλλαγών, οι παραδοσιακές λειτουργίες των μουσείων όπως ταξινόμηση, φύλαξη, μελέτη και έκθεση των συλλογών τους, διαφοροποιήθηκαν σημαντικά (Herreman, 2003). Η δυνατότητα διεθνούς και άμεσης ενημέρωσης του κοινού και η αύξηση του ελεύθερου χρόνου για τους περισσότερους πολίτες του δυτικού κόσμου, προσανατόλισαν τα μουσεία στο να διευρύνουν τις λειτουργίες τους εντάσσοντας επιστημονικές, εκπαιδευτικές, ψυχαγωγικές και ευρύτερα κοινωνικές δράσεις οι οποίες επανακαθόρισαν τον χαρακτήρα τους ως ιδρύματα έρευνας και εκπαίδευσης αλλά και αναψυχής (Bazin, 1967). Η πρόσφατη οικονομική κρίση, η οποία εκφράζεται με σημαντικές περικοπές στις κρατικές ενισχύσεις και τις χορηγίες των μουσείων, οδηγεί διεθνώς στην υιοθέτηση πρακτικών που στοχεύουν στο να κάνουν τα μουσεία εμπορικά βιώσιμα και περισσότερο ανταγωνιστικά, έτσι ώστε να εξασφαλίζουν τις απαιτούμενες πηγές χρηματοδότησης για να διασφαλίσουν τη λειτουργία τους, να επιτύχουν τους στόχους τους και να διαφυλάξουν τις συλλογές τους (Herreman, 2003).

Τα μουσεία θεωρούνται σήμερα βασικό και αναπόσπαστο συστατικό στοιχείο του τουριστικού συστήματος, με πολλαπλά οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά οφέλη για τις τοπικές κοινωνίες, καθώς προσελκύουν τουρίστες οι οποίοι δημιουργούν έσοδα για τα ίδια και εισόδημα για την τοπική οικονομία (NMDC 2010). Όπως αναφέρουν οι Lord & Lord (1997) ακόμα και τα μικρά τοπικά μουσεία συμβάλουν στην επιμήκυνση του χρόνου παραμονής των τουριστών σε μια περιοχή κατά τα άλλα περιορισμένης ελκυστικότητας (Jolliffe & Smith 2001). Αν και η συμβολή των μουσείων στις τοπικές οικονομίες αποτελεί ένα θέμα συνεχώς αυξανόμενου ενδιαφέροντος για τους ερευνητές και τους φορείς διαμόρφωσης πολιτικής, οι σχετικές μελέτες είναι μάλλον περιορισμένες (Choi et al., 2010). Αυτό οφείλεται εν μέρει στη δυσκολία μέτρησης της συμβολής τους με καθαρά οικονομικούς όρους, δεδομένου ότι τα μουσεία έχουν ένα ευρύ φάσμα λειτουργιών πολλές εκ των οποίων είναι δύσκολα μετρήσιμες, παρέχουν ένα προϊόν πολύπλοκο και όχι πάντα απτό ή εμπορικής φύσης, και είναι συνήθως δημόσιοι ή μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί στους οποίους η αποδοτικότητα δεν αποτιμάται μόνο με οικονομικούς όρους (Del Barrio et al., 2009).

Στα οικονομικά οφέλη των μουσείων συμπεριλαμβάνονται τα κέρδη από τα εισιτήρια καθώς και τα κέρδη από αγορές σε πωλητήρια και εστιατόρια, τα οποία αποτελούν μια μικρή μόνο ένδειξη σε σχέση με τη συνολική επίδραση που μπορεί να έχει το μουσείο στην τοπική οικονομία, η οποία όμως είναι δύσκολο να υπολογισθεί με ακρίβεια. Οι έμμεσες οικονομικές επιπτώσεις περιλαμβάνουν τις δαπάνες που κάνουν οι επισκέπτες για τη μετακίνηση, τη διαμονή, σίτιση και ψυχαγωγία τους καθώς και για αγορές στα τοπικά εμπορικά καταστήματα (Δερμιτζάκη et al., 2009). Η οικονομική αυτή δραστηριότητα ενισχύει το εισόδημα των κατοίκων της περιοχής, τις τοπικές επιχειρήσεις (ξενοδοχεία, εστιατόρια κ.λπ.) και μπορεί να οδηγήσει στη δημιουργία νέων επιχειρήσεων και θέσεων εργασίας.

Όπως επισημαίνουν οι Ambrose και Paine (2006) τα μουσεία, ως υψηλής ποιότητας πολιτιστικές υποδομές, μπορούν ακόμη να διαδραματίσουν κεντρικό ρόλο σε προγράμματα ανάπλασης και οικονομικής ανασυγκρότησης υποβαθμισμένων αστικών και προβληματικών αγροτικών περιοχών, λειτουργώντας ως κύριοι πόλοι έλξης των τουριστών αλλά και ως μηχανισμοί προσέλκυσης επιχειρήσεων ή οργανισμών. Στην Μεγάλη Βρετανία τα νέα μουσεία και οι γκαλερί συνέβαλαν σημαντικά στην αναβάθμιση απαξιωμένων βιομηχανικών περιοχών (Travers, 2006). Τα ετήσια έσοδα των μουσείων και γκαλερί ξεπερνούν τις 900 εκατομμύρια λίρες, γεγονός που σημαίνει ότι κάθε 1£ σε κάθε 1,000£ στην αγγλική οικονομία μπορεί άμεσα να συσχετιστεί με τον συγκεκριμένο τομέα. (NMDC, 2010). Στο

Bilbao τα Ισπανίας, μια πόλη που δεν ήταν γνωστή για τα τουριστικά της αξιοθέατα οι άμεσες δαπάνες των τουριστών που προέκυψαν από τις δραστηριότητες του νέου Μουσείου Guggenheim (GMB) το 2008 αντιστοιχούσαν σε 231.788.989 ευρώ, μια μέση δαπάνη ανά επισκέπτη της τάξεως των 243.64 ευρώ (Plaza, (2010)). Σύμφωνα με επίσημη έκθεση του GMB, το μουσείο συνέβαλε στη δημιουργία 985 νέων θέσεων εργασίας σε δραστηριότητες άμεσα συνδεδεμένες με τον τουρισμό, ενώ η συνολική άμεση και έμμεση δημιουργία απασχόλησης εκτιμάται μεταξύ 1000 και 1200 νέων θέσεων εργασίας, μέγεθος που αντιστοιχεί σε 1.25 θέσεις για κάθε 1000 επισκέπτες (Plaza, 2010).

Στα κοινωνικά και πολιτιστικά οφέλη των μουσείων συμπεριλαμβάνεται η συμβολή τους στην προστασία και διατήρηση της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς της τοπικής κοινότητας, η προβολή της ιστορίας και της τοπικής κουλτούρας, καθώς και η παροχή της δυνατότητας συμμετοχής της τοπικής κοινωνίας στα πολιτιστικά δρώμενα μέσω προγραμμάτων εθελοντισμού και άλλων εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων (Ambrose & Paine, 2006). Ο εκπαιδευτικός ρόλος τους παραμένει πρωταρχικός σκοπός, επιδιώκοντας την εξοικείωση των επισκεπτών με την τοπική ιστορία και την παγκόσμια τέχνη, και την προώθηση της δημιουργικότητας μέσα από κατάλληλα προγράμματα. Τα μουσεία συμβάλλουν στην ανάπτυξη των ατόμων μέσω της αύξησης της γνώσης και των δεξιοτήτων τους, της ενίσχυσης της δημιουργικότητας και της έμπνευσης, της αναγνώρισης και κατανόησης των χαρακτηριστικών πολιτιστικών στοιχείων της κοινότητάς τους αλλά και των διαφορετικών πολιτισμών, της δημιουργίας αισθήματος υπηρηφάνειας για τον τόπο τους και γενικότερα της δημιουργίας ενεργών πολιτών (Mercer, 2004). Ο κοινωνικός τους ρόλος αναδεικνύεται ως μέσο με το οποίο άτομα και ομάδες κερδίζουν αναγνώριση, ως μέσο περιορισμού των κοινωνικών εντάσεων και κατά συνέπεια ως μέσο ενίσχυσης της κοινωνικής ένταξης και συνοχής (Δερμιτζάκη et al., 2009).

Τα τελευταία χρόνια διεξάγονται συστηματικές μελέτες από ερευνητές, κρατικούς και διεθνείς φορείς που αποσκοπούν στη διαμόρφωση δεικτών που θα συμβάλλουν στην κατανόηση των αναγκών και των ελλείψεων του παρόντος αλλά και των απαιτήσεων και των προοπτικών του μέλλοντος. Παρόλα αυτά, στην Ελλάδα παρατηρείται σημαντικό έλλειμμα στην εκπόνηση παρόμοιων ερευνών, τόσο από πλευράς του επίσημου κράτους όσο και των εκπροσώπων των αρμόδιων οργανισμών, με αποτέλεσμα την έλλειψη επαρκών στατιστικών δεδομένων (Φιδάνη, 2012). Για παράδειγμα, τα στοιχεία επισκεψιμότητας των μουσείων συλλέγονται για ορισμένα μόνο μουσεία, κυρίως αρχαιολογικά και βυζαντινά, ενώ αρκετά, κυρίως λαογραφικά μουσεία και συλλογές δεν εποπτεύονται άμεσα από το Υπουργείο Πολιτισμού αλλά από άλλους φορείς όπως ΟΤΑ, Περιφέρειες, ιδιώτες κλπ., με αποτέλεσμα τη δημιουργία επιπρόσθετων προβλημάτων στη διεξαγωγή ερευνών (Παυλογεωργάτος et al., 2006).

4. Περιοχή μελέτης

Η περιοχή μελέτης περιλαμβάνει τις τρεις Περιφέρειες της Βόρειας Ελλάδας οι οποίες παρουσιάζουν ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον δεδομένου ότι εμφανίζουν μια αξιόλογη δυναμική στους τομείς του Πολιτισμού και του Τουρισμού, η οποία εκτιμάται ότι δεν αξιοποιείται στο μέγιστο δυνατό βαθμό, έτσι ώστε να αναπτυχθεί ο πολιτιστικός τουρισμός και να δοθεί ώθηση στην τοπική ανάπτυξη. Για την ενδυνάμωση της τουριστικής ανάπτυξης της περιοχής απαιτείται η διαμόρφωση ενός Στρατηγικού Σχεδίου για τη βελτίωση της Περιφερειακής Δημιουργικής Ικανότητας και τη χωρική οργάνωση του τοπικού πολιτιστικού δυναμικού σε υποδομές και δραστηριότητες. Η διερεύνηση των χωρικών προτύπων των

πολιτιστικών βιομηχανιών με χρήση ενός Γεωγραφικού Συστήματος Πληροφοριών (GIS) αποτελεί σημαντικό βήμα και εργαλείο για τη μελέτη και τη διατύπωση προτάσεων για τη βελτίωση της Περιφερειακής Δημιουργικής Ικανότητας και την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού στην περιοχή μελέτης.

Η καταγραφή της πολιτιστικής δραστηριότητας σε επίπεδο υποδομών αφορά στα μουσεία που υπάρχουν στις Περιφέρειες Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, Κεντρικής Μακεδονίας και Δυτικής Μακεδονίας, και υλοποιήθηκε μέσα από τη συλλογή πρωτογενών δεδομένων και επεξεργασμένων πληροφοριών. Σε αυτή τη φάση της έρευνας αποτυπώθηκε η χωρική διάρθρωση της περιφερειακής δημιουργικής ικανότητας της περιοχής μελέτης με βάση τις χωρικές συγκεντρώσεις και διαφοροποιήσεις των διαφόρων κατηγοριών μουσείων και με χρήση ενός Γεωγραφικού Συστήματος Πληροφοριών (GIS) στο οποίο αποτυπώνονται χαρτογραφικά οι πληροφορίες (Χάρτης 1). Για την καταγραφή των μουσείων της περιοχής μελέτης δημιουργήθηκε μια βάση δεδομένων, στην οποία περιλαμβάνονται για κάθε μουσείο τα εξής στοιχεία: η επωνυμία του; η πόλη ή ο οικισμός στον οποίο βρίσκεται; αν η πόλη ή ο οικισμός είναι έδρα νομού; η κατηγορία του μουσείου με βάση τα εκθέματα και τον χαρακτήρα του; αν το μουσείο είναι καταγεγραμμένο από το Υπουργείο Πολιτισμού; αν διαθέτει εισιτήριο εισόδου; αν διαθέτει ιστοσελίδα; οι ώρες λειτουργίας του μουσείου.

Χάρτης 1. Τα Μουσεία στη Βόρεια Ελλάδα

Τα αποτελέσματα της έρευνας υποδεικνύουν την ύπαρξη διαφορετικών χωρικών υποδειγμάτων με έντονη την παρουσία τοπικών δικτύων τα οποία αναδεικνύουν τη δυνατότητα για τοπικές συνέργειες και διαμόρφωση τοπικών πολιτιστικών και τουριστικών συμπλεγμάτων. Η χωρική διάρθρωση των μουσείων αναδεικνύει τη χωρική συγκέντρωση μεγάλου αριθμού μουσείων κύριου τουριστικού ενδιαφέροντος (π.χ. αρχαιολογικά) σε μικρό αριθμό πόλεων, κυρίως πρωτεύουσες νομών. Συγχρόνως όμως αποτυπώνει και τη μεγάλη διασπορά μουσείων συγκεκριμένου χαρακτήρα (π.χ. λαογραφικά) σε μικρότερες πόλεις ή και χωριά. Η συγκέντρωση των μουσείων στα αστικά κέντρα υποδηλώνει τη συγκέντρωση των επισκεπτών σε συγκεκριμένα σημεία τουριστικού ενδιαφέροντος, και έχει ως αποτέλεσμα τα οφέλη που προκύπτουν να μη διαχέονται σε γειτονικές περιοχές. Σε αυτό συμβάλει σημαντικά η απουσία συντονισμού και συνεργειών μεταξύ των τοπικών εμπλεκόμενων φορέων πολιτιστικού τουρισμού.

Για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων προτείνεται η δημιουργία Περιφερειακών Δικτύων Μουσείων, τα οποία θα εντάσσονται στα τοπικά συμπλέγματα πολιτιστικού τουρισμού και θα περιλαμβάνουν κοινές δράσεις όπως, προώθηση του τοπικού πολιτιστικού τουριστικού προϊόντος, ενιαίο εισιτήριο, διοργάνωση κοινών παράλληλων εκδηλώσεων, εκθέσεων, συμμετοχή σε Ευρωπαϊκά και εθνικά αναπτυξιακά προγράμματα κ.α. Τα δίκτυα αυτά μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για τη διαμόρφωση τοπικών τουριστικών διαδρομών με επισκέψεις σε γειτονικά μουσεία, σε συνδυασμό με άλλες υπηρεσίες και δραστηριότητες όπως, σίτιση, διαμονή, ψυχαγωγία, γαστρονομία, επισκέψεις σε τοπικές παραδοσιακές δράσεις π.χ. οινοποιεία, υφαντουργεία, συμμετοχή σε τοπικές δραστηριότητες, με στόχο την προσέλκυση επισκεπτών με διαφορετικά κίνητρα και ενδιαφέροντα. Οι διαδρομές αυτές θα πρέπει να υποστηρίζουν τη διαφοροποίηση του προσφερόμενου τουριστικού προϊόντος της κάθε περιοχής, τουριστικού προϊόντος προσαρμοσμένου και εναρμονισμένου στον πολιτισμό, την κουλτούρα, και τον τρόπο ζωής των τοπικών κοινωνιών, με στόχο τη διατήρηση της αυθεντικότητας και την αποφυγή της εμπορευματοποίησης του. Για την επίτευξη ενός τέτοιου προγράμματος απαιτείται η συστηματική και συνεχής συνεργασία των μουσείων με όλους τους εμπλεκόμενους με τον τουρισμό φορείς όπως εφορίες αρχαιοτήτων, τοπική αυτοδιοίκηση, πολιτιστικούς συλλόγους, τοπικές επιχειρήσεις, αλλά και με την τοπική κοινότητα με τη μορφή εθελοντισμού μέσω π.χ. διεξαγωγής ξεναγήσεων, οργάνωσης εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

5. Συμπεράσματα

Τα αποτελέσματα της έρευνας αναδεικνύουν την ανάγκη χωρικής οργάνωσης των πολιτιστικών βιομηχανιών στις περιφέρειες της Βόρειας Ελλάδας και προώθησης πολιτικών στους τομείς του Πολιτισμού και του Τουρισμού προς όφελος των τοπικών πληθυσμών. Η Βόρεια Ελλάδα παρουσιάζει μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης του πολιτιστικού τουρισμού καθώς είναι μία περιοχή πλούσια σε πολιτιστικούς πόρους και ειδικότερα σε μουσεία, τα οποία όμως δεν αξιοποιούνται και δεν αναδεικνύονται στον απαιτούμενο βαθμό. Η παρούσα έρευνα αποτελεί την πρώτη πιλοτική φάση μιας ευρύτερης έρευνας για εφαρμογή και σε άλλες περιφέρειες της χώρας, αλλά και για ενδεχόμενη διαπεριφερειακή συνεργασία με γειτονικά κράτη. Τα αποτελέσματα μιας εκτεταμένης έρευνας αναμένεται να βοηθήσουν τους φορείς Περιφερειακής Πολιτικής με έμφαση στους τομείς Πολιτισμού και Τουρισμού στο να λαμβάνουν ενημερωμένες αποφάσεις σχετικά με τη χωρική οργάνωση των πολιτιστικών υποδομών. Επίσης θα είναι χρήσιμα και σε ιδιωτικούς φορείς παροχής πολιτιστικών υπηρεσιών στο να κάνουν ορθότερες επιλογές που θα ενισχύσουν την κερδοφορία τους και θα βοηθήσουν στην ανάπτυξή τους.

6. Αναφορές

- Ambrose, T. & Paine, C. (2006). *Museum Basics*, Second Edition, London and New York, Routledge
- Bazin, G. (1967). *The Museum Age*. N. York, Universe Books
- Choi, S. A., Ritchie, W. B., Papandrea, F. & Bennett, J. (2010). Economic valuation of cultural heritage sites: A choice modeling approach. *Tourism Management*, 31, 213-220
- Currid, E. (2007). *The Warhol Economy — How Fashion Art and Music drive New York City*. Princeton: Princeton University Press.

- Del Barrio, M. J., Herrero, L. C. & Sanz, J. A. (2009). Measuring the efficiency of heritage institutions: A case study of a regional system of museums in Spain. *Journal of Cultural Heritage*, 10, 258-268
- Gülümser, A. A. , Baycan-Levent, T. & Nijkamp, P. (2010). Measuring Regional Creative Capacity: A Literature Review for Rural-Specific Approaches. *European Planning Studies*, 18: 4, 545 — 563.
- Herreman, Y. (2003). Museums and Tourism: culture and consumption. *Museum International*, 50 (3), 4-12
- Hooper-Greenhill, E., Dodd, J., Gibson, L., Phillips, M., Jones C., Sullivan, E. and Museums, Libraries and Archives Council and Renaissance (2006), *What did you learn at the museum today? Second study: evaluation of the outcome and impact of learning through implementation of Education Programme Delivery Plans across nine Regional Hubs*, Research Centre for Museums and Galleries Citation (RCMG), Leicester.
- International Council of Museums (ICOM) (2007) Conference Proceedings of the 21st ICOM General Conference Vienna, Austria
- Jolliffe, L. & Smith, R. (2001). Heritage, Tourism and Museums: the case of the North Atlantic islands of Skye, Scotland and Prince Edward Islands, Canada. *International Journal of Heritage Studies*, 7 (2), 149-172
- Lord, B. & Lord, G. (1997) *The manual of museums management*. London, HMSO
- Mercer, C. (2004) *Museum impact assessment. A practical guide*, MLA: Renaissance South West
- National Museum Directors' Conference (NMDC) (2010). *Museums and Tourism*, http://www.nationalmuseums.org.uk/media/documents/what_we_do_documents/museums_tourism_briefing_jul10.pdf
- Plaza, B. (2010). Valuing museums as economic engines: Willingness to pay or discounting of cash-flows? *Journal of Cultural Heritage*, 11, 155-162
- Travers, T. & Glaister, S. (2004). *Valuing Museums: Impact and innovation among national museums*. National Museums Directors' Conference, UK.
- Travers, T. (2006). *Museums and Galleries in Britain: Economic, Social and Creative Impacts*, http://www.nationalmuseums.org.uk/media/documents/publications/museums_galleries_in_britain_travers_2006.pdf
- Δερμιτζάκη Κ., Δοξανάκη Τ. και Λιναρδάκης Μ. (2009). Πολιτιστικός τουρισμός και τοπικά μουσεία: παράγοντες που επηρεάζουν τη μεταξύ τους σχέση. Περιοδική Έκδοση του Κέντρου Μουσειακών Ερευνών του Πανεπιστημίου Αθηνών - *Μουσείο*, 6, σελ. 20-29
- Παυλογεωργάτος, Γ., Κίσσα, Α., Μπάλλα, Α., Μαμωλή, Μ., Παναγάκος, Π. (2006). Χρήση των σύγχρονων τεχνολογιών στα μουσεία. Η περίπτωση 105 Ελληνικών Μουσείων και Συλλογών). *Museology-International Scientific Electronic Journal*, 3, σελ. 21-29
- Φιδάνη, Μ. (2012) Πολιτιστικός τουρισμός και τοπική ανάπτυξη: Ο ρόλος των μουσείων. Διπλωματική Εργασία, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Διοίκηση και Οικονομία», Τμήμα Οικονομικών Επιστημών, Α.Π.Θ.